

Colecția
Școala ardeleană de istorie

© Editura Școala Ardeleană

Editura ȘCOALA ARDELEANĂ
Cluj Napoca, str. Mecanicilor nr. 48
Redacția: tel 0364-117.252; 0728.084.801
e-mail: office@scoalaardeleanacluj.ro,
redactie@scoalaardeleanacluj.ro
Difuzare: tel/fax 0364-117.246; 0728.084.803
e-mail: difuzare@scoalaardeleanacluj.ro,
esadifuzare@gmail.com
www.scoalaardeleanacluj.ro

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României
PAVEL DAN, SERGIU

Cinci revoluții și o tumultuoasă dispută nonviolentă
/ Sergiu Pavel Dan. - Cluj-Napoca : Editura Școala Ardeleană,
2019

ISBN 978-606-797-367-9

94

Imagine coperta I:
Eugène Delacroix, *Libertatea conducând poporul* (1830)
Editor: Vasile George Dâncu
Copertă și tehnoredactare: Florin Bortaru

SERGIU PAVEL DAN

CINCI REVOLUȚII ȘI O TUMULTUOASĂ DISPUTĂ NONVIOLENTĂ

CLUJ-NAPOCA, 2019

CUPRINS

AVERTISMENT..... 5

NEMAIÎNTÂLNITA REVOLUȚIE
A SENATULUI ȘI A POPORULUI ROMAN 15

NOUL TARTOR AL OPRESIUNII
ȘI PAUPERIZĂRII GENERALIZATE 15

RĂZVRĂTIREA ȘI ATENTATUL
OBLIGATORIU LA PUTEREA SUPREMĂ 20

„AȚI DOBÂNDIT UN ÎMPĂRAT FOARTE
NEFERICIT” 22

NEMAIÎNTÂLNITA REVOLUȚIE A SENATULUI
ȘI A POPORULUI ROMAN 24

PE AICI NU SE TRECE... RUBICONUL 33

SCURTA DOMNIE A CONCORDIEI 40

CONTRAREVOLUȚIA INTOLERANȚEI
ANTI-SENATORIALE 42

REVOLUȚIA FRANCEZĂ DIN 1848
ȘI NEAȘTEPTATA CONTRALOVITURĂ
A PROFITORULUI EI 49

IRUPȚIA INCIDENTALĂ A UNEI
MARI REVOLUȚII 49

CEL DINTÂI FALIMENT AL UNUI
EXPERIMENT COMUNIST 57

„DUMINICA ORBULUI” REVOLUȚIEI
FRANCEZE DIN 1848 64

SPECIFICA RIVALITATE DINTRE PREZIDENT ȘI PARLAMENT	68
LOVITURA DE STAT ANTI-REPUBLICANĂ.....	72
CÂTEVA INFORMAȚII SUMARE ASUPRA CELUI DE AL DOILEA ÎMPERIU	79
BEZMETICA COMUNĂ DIN PARIS.....	83
MERSUL OSTILITĂȚILOR RĂZBOIULUI CIVIL.....	86
NEAȘTEPTATUL EPILOG	90
CRONOLOGIA TUMULTUOASEI AFACERI DREYFUS	93
IZBUCNIREA URIAȘULUI SCANDAL.....	93
PRIMELE ÎNDOIELI ȘI REACȚII ADVERSATIVE.....	96
ACȚIUNEA COLONELULUI PICQUART.....	97
INTERVENȚIILE LUI CLEMENCEAU ȘI JEAN JAURÈS	99
RĂSUNĂTOAREA INTRARE ÎN LUPTĂ A LUI ÉMILE ZOLA	101
JALNICUL PROCES DIN RENNES	104
INTERVENȚIILE POLITICE REPARATORII	109
RĂZBOIUL CIVIL SPANIOL ÎNTR-O VERSIUNE OBIECTIVĂ	113
„NO FUE POSIBLE LA PAZ”	113
AURUL SPANIEI ÎNCREDINȚAT LUI STALIN DE CĂTRE REPUBLICANI.....	117
ATROCITĂȚILE STÂNGII REPUBLICANE	120
DOAR ALIAȚII MILITARI AI JUNTEI ERAU COMPROMIȚĂTORI?.....	124

UN REGIM „FASCIST” CARE-ȘI SALVEAZĂ EVREII TRIMIȘI DE ALȚII LA MOARTE	127
REVENIREA LA DEMOCRAȚIE PRIN SLĂBIREA TREPTATĂ A ȘURUBULUI	130
DE LA GENERALUL FRANCO LA REGELE JUAN CARLOS ȘI PREMIERUL SĂU ADOLFO SUAREZ.....	134

CONTROVERSATA REVOLUȚIE ROMÂNĂ DIN 1989 ȘI CONTRAREVOLUȚIA „EMANAȚILOR”	139
MAȘINAȚIILE NOILOR DEȚINĂTORI AI PUTERII	141
ARGAȚII CONTRAREVOLUȚIEI PRIN MIJLOCIREA TELEVIZIUNII.....	145
O VARIANTĂ A UCRONIEI NETRANSPUSĂ DIN PĂCATE ÎN PRACTICĂ	152
CÂTEVA CONCLUZII.....	156

NEMAIÎNTÂLNITA REVOLUȚIE A SENATULUI ȘI A POPORULUI ROMAN

NOUL TARTOR AL OPRESIUNII ȘI PAUPERIZĂRII GENERALIZATE

Antice sau moderne, revoluțiile reprezintă dintotdeauna niște mutații pilduitoare, ale căror învățăminte depășesc uneori interesul limitat al specificului unor anumite condiții, cauze ambiante sau consecințe. Mersul lor rămâne instructiv pentru posteritate dintr-o mai largă perspectivă politică și umană.

Răzvrătirea comentată în paginile următoare constituie un capitol cu adevărat epic al istoriei romane, însă nu al succesiunii de erupții seditioase din vremea republicii care au jalonat „secolul revoluțiilor” dintre frații Gracchi și triumviratul secund, mânjit de fărădelegi, al lui Antonius, Octavian și Lepidus (între alții, acesta din urmă fatal și lui Cicero).

Revolta a izbucnit într-un moment istoric cătuși de puțin favorabil răzvrătirilor, când asupra succesiunii împăraților își pusese pecetea practica imixtiunii forței insolente a marilor și peștritelor armate de la frontiere, mai exact domnia lui Maximin Tracul, primul din șirul de o jumătate de secol al Anarhiei militare,

epoca în care proclamarea și suprimarea împăraților a ajuns divertismentul soldățimii.

Evident, nu atunci fu inaugurat obiceiul de vreme ce parveniți și aventurieri politici existaseră din plin încă din timpul republicii, așa cum paternitatea năravului nu-i aparține nici lui Iulius Caesar, beneficiarul final al „secolului revoluțiilor”, ci mai degrabă primului împărat de obârșie extra-europeană, cel care, pe patul morții, le recomanda testamentar fiilor săi: „Trăiți în bună înțelegere, îmbogățiți-i pe soldați și disprețuiți-i pe toți ceilalți”, anume brutalul, răzbunătorul și adesea tiranicul african Septimius Sever.

Îndemnul relativ la „buna înțelegere” n-a avut deloc ecou asupra tinerilor cât timp fiul cel mare l-a ucis pe mezin în chiar brațele mamei lor, însă cel de al doilea sfat a găsit un teren nebănuț de prielnic nu doar în politica fratricidului Caracalla, dar și douăzeci de ani mai târziu, odată cu inaugurarea Anarhiei militare. Căci primul profitor al noilor și deplorabilelor rânduiești, un cioban din munții Traciei, got după tată și alan după mamă, fusese promovat în armată exclusiv pentru calitățile lui fizice chiar de către Severus, căci mintea nu-i prea prisosea. Impresionat de agilitatea-i și de statura-i de matahală herculeană, Septimius Severus l-a angajat în garda imperială ecvestră, iar apoi, sub Caracalla și Elagabal a ajuns centurion și tribun, ba chiar și moderatul Severus Alexander a făcut greșeala (fatală ulterior lui

însuși) de a-l avansa drept praefectus tironibus, adică inspector general al recruților.

Ce-i mai lipsea fostului cioban care îngăima o limbă latină aproximativă? Bineînțeles, hlamida de împărat pe umeri. Și așteptatul eveniment se petrecu la Mogontiacum (azi Mainz), pe Rin în 18 martie 235, stârnit și de neinspirata prezență în tabără a mamei lui Severus Alexander, cea care – circula vorba – provoca avariția tutelatului tânăr împărat față de soldățime (conduită neconformă evident amintitului testament politic al lui Septimius Severus). Anunțându-și hotărârea de a ieși „de sub ascultarea unei muieri zgârcite și a unui tinerel fricos”, soldații – recruții îndeosebi – îi uciseră pe cei doi, iar apoi – la porunca noului cezar – pe toți apropiații și oamenii lor de încredere.

Abia după ce se văzu deținătorul puterii supreme, individul își dădu mai limpede la iveală amploarea adevăratelor lui priorități și năravuri. Mări rațiile alimentare ale soldaților, le dublă solda, adăugă nenumărate alte daruri (*donativa*), convins fiind că grija față de armată înseamnă grija față de propria supraviețuire.

Dar mai ales în privința sfatului: „disprețuiește-i pe toți ceilalți”, ciobanul se dovedi un discipol atât de silitor că pur și simplu își depăși maestrul, pe Septimius Severus, binefăcătorul său. Mai întâi, nu vizită deloc Roma în toți anii domniei lui, nici măcar ca turist (ca să folosim un termen modern). Nici n-avea nevoie din moment ce știa că în prezent

nu acolo – în pofida competenței Urbei în a oferi consulat, tribunate sau pontificate – se află temeiul puterii lui, ci la Sirmium, pe atunci capitala Pannoniei. În această reședință el porunci să-i fie aduși cu căruțele (așa cum erau duși spre ghilotină și condamnații din vremea Teroarei franceze) cetățenii învinuiți prin servanții delațiunii, instituția reactualizată de el. Pretextul acestor samavolnicii, constând în schingiuri, execuții și exiluri, era unul fiscal. Scopul: confiscarea averilor condamnaților care, vândute apoi la licitație, procurau banii necesari gratificațiilor făcute bineînțeles armatelor. Preocupat până la obsesie de grija răsfățării soldătimii, cheazășia siguranței personale și a puterii cezarilor, tiranul inventă și alte surse mizerabile de bănet, unele dintre ele prefigurând sechestrările comuniste. Ordonă astfel să fie topite metalele prețioase ale darurilor atașate templelor și statuilor, iar apoi atentă fără nici o rușine la banii din tezaurul public, consacrați aprovizionării cu grâu sau spectacolelor și jocurilor. Exacțiunile, jecmănirile și jafurile acestea deveniră cu atât mai odioase cu cât erau alternate cu execuții sumare. „Romanii nu-i mai puteau suporta cruzimea, deoarece se sprijinea pe delatori, încuraja pe acuzatori, născocea crime, omora pe nevinovați, îi condamna pe toți care ajungeau la judecată; pe cei bogați îi transforma în săraci lipiți pământului și nu căuta avere decât prin nenorocirea altora;” scrie *Istoria augustă* în *Maximinus cel Bătrân*, 13. Iar Herodian în

Istoria Imperiului Roman, VII, 3, precizează: „privește pe care o oferea cetatea, care părea luată cu asalt, deși fără război și fără zăngănit de arme, aduse jalea în sufletele tuturor. [...] Îndată mulțimile începură să se agite în cetăți și în provincie. Până și armata nu privea cu ochi buni faptele împăratului, mai ales când rudele și cunoștințele îl învinuiau cu înverșunare că nu face toate acestea decât numai ca să le fie lor pe plac.”

Întrucât pauperizarea aceasta generalizată ajunsese să-i afecteze atât pe bogați cât și pe săraci, coarda întinsă excesiv trebui să se rupă undeva.

Evenimentul avu loc într-adevăr, dar irupția nu se produse în Capitală, ci la marginea Imperiului, pe pământ african. Din care pricină? În niciun caz nu pentru că și-ar fi vârat coada „agenturile străine”, ci pur și simplu fiindcă acolo cineva forța excesiv și insuportabil nota. Cel în cauză fu procuratorul local al fiscului, un ins numit în post pentru exclusive rațiuni politice, neavând altă calitate decât slugărnicia față de stăpânul său imperial. Iată deci că situații de acest soi au fost și sunt posibile nu numai în sistemul nostru ultra-politizat, dar și într-o antichitate viciată de un asemănător regim despotoc înclinat să-l servească pe șeful statului cu prețul pauperizării radicale a cetățenilor. Ce s-a întâmplat efectiv? Având într-o bună zi a face cu niște tineri ce tocmai întârziaseră plata grelelor biruri, insul

hotărî confiscarea neîntârziată a pământurilor lor moștenite din moși-strămoși.

Integrat pe deplin și cu slugărnice în sistem, el nu făcea decât să aplice pe plan local ceea ce auzise că săvârșesc alți șefi la Roma: tot pentru a face plăcere ciobanului ajuns împărat.

Tinerii vizați de samavolnica confiscare reușiră cu dificultate să obțină o păsuire de trei zile. O făceau cu gândul mai mult la răfuială decât la achitarea obligatiilor.

RĂZVRĂTIREA ȘI ATENTATUL OBLIGATORIU LA PUTEREA SUPREMĂ

Leagănul răzvrătirii fu cetatea tunisiană (libiană, socotită pe atunci) Thystrus, sediul detestatului procurator amintit (istoricii antici nu-i dau numele), dar și al proconsulului, adică al guvernatorului provinciei. Pe cel dintâi tinerii complotiști hotărâră să-l viziteze în zori și – după ce atraseră de partea lor alți cetățeni romani spoliați de același funcționar dimpreună cu o mulțime de țărani și de sclavi înarmați de pe moșiile lor – îl uciseră.

E semnificativ de observat că ei nu se mulțumiră să atenteze cu pumnalele doar împotriva slujbașului aceuia punându-i pe fugă gărzile de protecție, dar, spre a preveni așteptatele represalii, nu întârziră să lovească mult mai sus, răzvrătindu-se împotriva instituției imperiale supreme și săvârșind ceea

ce germanii numesc un *Putsch* iar spaniolii un *pronunciamiento*. Se îndreptară deci întins spre reședința guvernatorului. Întâmplător acesta, Gordianus pe nume, era un demnitar de aproape optzeci de ani, respectat la Roma pentru felul în care onorase mai multe asemenea îndatoriri. Respingând și aici violent opoziția puținelor gărzi, neașteptații musafiri năvăliră în locuința dregătorului și îi aruncară pe umeri mantia de purpură, aclamându-l ca împărat.

Săvârșit înainte pe Rin de niște puternice armate de la fruntarii, gestul era înfăptuit acum, iată, de o mână de obscuri provinciali. Gordian, speriat de neașteptata întâmplare, povestește Herodian (*Op. cit.*, V, 7), „crezu că i se întinde o cursă [...] așa că sări din pat îngenunchind și rugându-se de ei să cruțe un bătrân care nu le făcuse niciodată vreo nedreptate și să rămână credincioși și supuși împăratului lor”. Ei își dezvăluiră pe loc imboldul: o făceau din disperare, conștienți de marea primejdie care-i păștea. De aceea îi și puseră în față tăioasa alternativă de a alege între două primejdii: una iminentă, imediată chiar, căci îl vor ucide dacă le respinge opțiunea, alta, de perspectivă, rezultată din jocul nesigur – bun sau rău – al întâmplărilor următoare.

Până la urmă, bătrânul se conformă voluntarismului vizitatorilor săi și acceptă condiția de împărat. Mai mult chiar: își însuși și imperativul extinderii revoluției ca garanție firească a supraviețuirii.

„AȚI DOBÂNDIT UN ÎMPĂRAT FOARTE NEFERICIT”

Începute prin distrugerile spontane ale statuilor, monumentelor și ale celorlalte imagini dedicate cezarului aflat în funcție, exteriorizările schimbării domniei continuară cu alcătuirea unui cortegiu solemn având în frunte lictorii și fasciile împodobite cu lauri într-un alai menit să se îndrepte spre apropiata Cartagina, principala cetate a ținutului. Ajuns în acest mare oraș, Gordianus le comunică printr-o seamă de scrisori cetățenilor mai influenți din Capitală veștile despre evenimentele din nordul Africii. Totodată – adaptându-se impulsurilor ofensive ale promotorilor rebeliunii – aprobă trimiterea unei echipe de șoc la Roma spre a pune acolo pe roate temeiul revoltei politice.

Din nefericire pentru destinul bătrânului împărat, ca și pentru cel al lui Gordianus al II-lea, fiul și asociatul său la domnie, cariera lor imperială fu cât se poate de efemeră. Capul răutăților fu de astă dată un oarecare Capelianus, guvernatorul provinciei vecine Numidia, rămas fidel odiosului împărat trac, cu atât mai mult cu cât se aflase mai demult potrivit într-un proces cu bătrânul Gordianus. Adversitatea îi deveni acută în clipa când acesta din urmă, în loc să-i distribuie o demnitate în noul regim, îl ofensă poruncindu-i, ca nou

împărat, să părăsească provincia și numindu-i un înlocuitor. Fără întârziere, Capelianus ordonă bine instruitei sale armate, călitate în luptele cu barbarii mauri, să înceapă marșul spre Cartagina. Cum nu întâmpină decât o adunătură de luptători ageamii, insuficient antrenați și echipați, chiar dacă destul de numeroși, aventura imperială a cetății de odinioară a lui Hamilcar și Hannibal se încheie cu o prematură înfrângere zdrobitoare. Tânărul Gordianus al II-lea, succesorul preconizat, căzu în luptă și rămase pe câmpul de bătaie fără ca trupul să-i mai poată fi găsit printre numeroasele leșuri, iar bătrânul Gordianus, a cărui domnie nu depăși treizeci și șapte de zile, știind ce-l așteaptă, își ridică viața, spânzurându-se. Și gestul său se dovedi a nu izvorî doar dintr-un defetism subiectiv. Căci Cartagina „deveni victima rapacității și cruzimii unui sclav, obligat a-l satisface pe nemilosul său stăpân cu enorm de mult sânge și bogății”, scrie Edward Gibbon în capitolul XII al celebrei lui *Istorie a declinului și prăbușirii Imperiului Roman*, B.P.T., 1976. Capelianus porunci execuția tuturor oamenilor de seamă ai cetății, neuitând să treacă prin foc și sabie templele, averile particularilor, tezaurul public, ba chiar permise să fie pustiite sau incendiate lanurile și casele satelor din jur, despre care aflase că se alăturaseră răzvrătiților.

Trăitor la începuturile Anarhiei militare, bătrânul Gordianus prefigurează, prin îngrijorarea vecină cu spaima arătată la

înălțarea-i ca împărat – neliniște, iată, foarte îndreptățită – o reacție instructivă proprie și altor împărați fără voie. A manifestat-o, bunăoară, peste unsprezece ani, și senatorul C. Traianus Decius, care a refuzat investitura supremă acordată lui de trupele sale, neacceptând-o decât după pieirea lui Philippus Arabul, împăratul în funcție, în bătălia de la Verona.

Iar peste alți douăzeci și șase de ani, la fel gândea Saturninus, un oarecare general din Siria, în clipa când soldații lui i-au aruncat pe umeri, pe neașteptate, hlamida imperială: „Ați pierdut un comandant folositor și ați dobândit un împărat foarte nefericit”. (Cf. Edward Gibbon, *Op. cit.*, I, p. 195)

NEMAIÎNTĂLNITA REVOLUȚIE A SENATULUI ȘI A POPORULUI ROMAN

În schimb, succesul răspândirii răscoalei africane în inima Imperiului întrecu așteptările. Acolo inițiativa reveni unui grup de comando alcătuit din centurioni și soldați, în frunte cu un quaestor proconsular. Ținta dintâi a componentilor echipei era Vitalianus, prefectul gărzilor pretoriene, un grangur promovat și menținut în post ca fostul guvernator al Numidiei datorită supușeniei lui față de împăratul trac. Complotiștii se prezentară la el tot în zorii zilei, ținând la vedere niște tăblițe de felul acelor prin care

împărații comunicau ordine subalternilor, pretinzând în fața gărzilor de la intrare că sunt purtătorii unor importante mesaje secrete. Secvențele ulterioare se desfășurară conform planului: în timp ce Vitalianus le cerceta cu atenție sigiliile, ei scoaseră pumnalele pregătite și îl înjunghiară mortal.

Semnificativă e ezitarea și deruta puținilor martori ai întâmplării. Întârzierea reacției punitive se datora supoziției lor – tipică într-un stat înstrăinat de orice reguli democratice – că militarii executanți ai execuției au fost trimiși chiar de ferocele împărat, emițător nu o dată al unor sângeroase decizii imprevizibile.

Bizuindu-se pe extinderea unui asemenea zvon, complotiștii putură astfel părăsi reședința mai-marelui pretorienilor ținând în mâini ostentativ pumnalele însângerate. Abia după ce ajunseră pe calea Sacră anunțară că sunt purtătorii mesajelor Gordienilor (încă nu se aflase despre pieirea lor), dar și știrea falsă a asasinării lui Maximin Tracul.

Ațâțată mai cu seamă de această ultimă veste a suprimării tiranului, plebea dădu frâu liber tuturor dezlanțuirilor. Distruse statuile și celelalte forme de omagiere a cezarului trac; îi prinse și îi linșă pe delatori și pe judecătorii care-și mânjiseră bunul renume intrând cu zel în simbria trogloditului stăpân ori le incendie proprietățile. Ca de obicei în astfel de împrejurări nu lipsiră victimizările unor oameni nevinovați; prefectul Urbei, de pildă, în clipa în care dori să pună capăt exceselor fu ucis numaidecât cu o